

MUSIQA TA’LIM YO’NALISHIDA XALQ CHOLG’ULAR ORKESTRINI TASHKIL ETISH USLUBLARI

Muallif: Jo’raev Sherzod ¹

Affilyatsiya: Xalqaro Nordik universiteti musiqa ta’limi va san’at magistratura mutaxassisligi magistranti ¹

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14379148>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada orkestr ijrochiligi orkestr janoalarini rivojlantirishda musiqa psixologiyasi va turli xil metodlardan foydalanish, musiqa o’qituvchisi nazoratida musiqa ta’lim yo’nalishida xalq cholg’ulari orkestrini tashkil qilish. Sozandaning asar ijro qilish cholg’u ijrochiligini shakllantirish notaga qarab ijro qilish hamda uning murakkab jarayonlari to’g’risida batafsil yozilgan.

Kalit so’zlar: cholg’u, xalq musiqasi, ijrochilik, mumtoz musiqa, orkestr, milliy uslub, janr, tur, musiqa, ta’lim.

Musiqa ta’lim yo’nalishida Xalq cholg’ular orkestrini tashkil etish uslublari

Musiqa ta’limi sohasida xalq cholg’ular orkestrini tashkil etishning ahamiyati, nafaqat musiqa san’ati, balki milliy madaniyatning rivojlanishi, uning avloddan-avlodga o’tishi uchun ham muhimdir. Xalq musiqasi xalqning tarixiy, madaniy va ma’naviy merosining ajralmas qismi bo’lib, uning orkestri esa milliy musiqaning chuqur ko’rinishini va uning zamonaviy tendentsiyalarini ifodalashda muhim rol o’ynaydi.

Bu maqolada, musiqa ta’limi yo’nalishida xalq cholg’ular orkestrini tashkil etishning asosiy uslublari va metodologiyalari, orkestrni yaratishda qo’llaniladigan pedagogik yondashuvlar haqida kengroq tahlil qilamiz.

Xalq musiqasi va orkestrning o’ziga xosligi. Xalq musiqasi, avvalo, milliy va hududiy o’ziga xosliklarga asoslanadi. Har bir xalq o’zining musiqiy merosi bilan tanilgan bo’lib, bu musiqalar bir necha asrlar davomida xalqning tarixiy, ijtimoiy va madaniy hayotini aks ettirib kelgan. Xalq cholg’ular orkestri — bu o’zbek xalqining musiqiy madaniyatining eng yorqin va boy namoyishlaridan biridir.

Xalq cholg’u orkestri, nafaqat musiqiy ijro etish jarayonini yanada chuqurlashtiradi, balki xalqning an’anaviy asboblarni musiqiy va tarbiyaviy jarayonda kengaytiradi. Xalq cholg’ular orkestrini tashkil etish orqali yoshlarni milliy musiqiy meros bilan tanishtirish va ularning musiqiy tasavvurini boyitish mumkin.

Xalq cholg’ular orkestrini tashkil etishning asosiy bosqichlari. Xalq cholg’ular orkestrini tashkil etish jarayoni bir qator bosqichlardan iborat bo’lib, har bir bosqich o’ziga xos yondashuvlarni va metodlarni talab qiladi. Quyida orkestr tashkil etishda amal qilinadigan asosiy bosqichlar keltirilgan:

Orkestr asboblarning tanlanishi va muvofiqligi. Orkestrni tashkil qilishda birinchi o'rinda orkestrning tarkibi, ya'ni xalq musiqasi asboblarning to'g'ri tanlanishi zarur. Har bir asbobning o'ziga xos tovush spektri va ijro texnikasi mavjud bo'lib, bu orkestrning umumiy ovozini shakllantirishda asosiy rol o'ynaydi. O'zbekistonning milliy cholg'u asboblari — rubob, dutor, tanbur, gijjak, doira kabi asboblarning orkestr tarkibining ajralmas qismi bo'lishi kerak. Har bir asbobning ijro etish uslubi, uning musiqiy o'rniga qarab tanlanadi.

Musiqiy repertuarni shakllantirish. Orkestrning repertuari xalq musiqasi asarlaridan tashkil topadi. Repertuarni tanlashda an'anaviy xalq musiqasidan tashqari, zamonaviy musiqiy asarlar ham ko'rib chiqilishi mumkin. Shuningdek, orkestrda ijro etiladigan asarlar, asosan, musiqiy tuzilish, tembr, ritm va melodik xususiyatlarga ega bo'lgan, jamoaviy ijroda yaxshi namoyon bo'lishi mumkin bo'lgan asarlar bo'lishi kerak. Repertuarni shakllantirishda yosh ijrochilarning musiqiy rivojlanishini ta'minlash uchun turli xil musiqiy shakllar, janrlar va uslublar qo'shilishi zarur.

Orkestrni boshqarish va pedagogik yondashuvlar. Xalq cholg'ular orkestrini tashkil etish va uni samarali boshqarish uchun rahbarning pedagogik malakasi va tajribasi muhimdir. Orkestrni boshqarish jarayonida rahbar yosh ijrochilarga musiqiy yondashuvlarni o'rgatish, hamda individual ijro etish va jamoaviy ijro ko'nikmalarini rivojlantirishga e'tibor qaratishi kerak.

Pedagogik yondashuvlar, odatda, ikkita asosiy yo'nalishda bo'lishi mumkin:

- Individual yondashuv: Har bir ijrochining xususiyatlari va darajasi inobatga olinib, unga mos ravishda ta'lim berish.
- Jamoaviy yondashuv: Orkestr a'zolarining hamkorlikda ishlashini va musiqiy ifodaning bir butunligini ta'minlash.

Texnik va musiqiy malakani rivojlantirish. Xalq cholg'ular orkestrini tashkil etish jarayonida yosh ijrochilarga musiqiy asboblarni to'g'ri uslublarda chalish, nota o'qish, musiqiy tilni tushunish va musiqiy hissiyotlarni ifodalashni o'rgatish kerak.

Orkestrdagi har bir a'zo o'z asbobida yetarlicha malakaga ega bo'lishi, hamda kollektivda ishlashga tayyor bo'lishi zarur.

Xalq cholg'ular orkestrini tashkil etishda qo'llaniladigan uslublar. Xalq cholg'ular orkestrini tashkil etishda qo'llaniladigan metodologiyalar va uslublar musiqa ta'limi uchun zarur bo'lgan an'anaviy va zamonaviy elementlarning uyg'unlashuvidan iboratdir. Quyidagi uslublar keng tarqalgan:

An'anaviy uslub. Bu uslubda, orkestr xalq musiqasining asl shakllariga sodiq qoladi. Har bir asbob an'anaviy uslubda ijro etiladi, va kompozitsiyalar asosan xalq musiqa motivlariga asoslanadi. Bu uslub, an'anaviy musiqaning saqlanishi va unga nisbatan hurmatni oshirishga yordam beradi.

Sintezlangan uslub. Sintezlangan uslubda xalq musiqasi va akademik musiqa elementlari birlashtiriladi. Bu uslubda orkestrga, masalan, simfonik orkestr asboblari, zamonaviy musiqiy texnologiyalar yoki xalq musiqasiga oid innovatsion elementlar qo'shilishi mumkin. Bu yondashuv yosh ijrochilarga xalq musiqasining murakkabligini ko'rsatish va ularni yangi uslubda ijro etishga o'rgatish imkonini beradi.

Eksperimental uslub. Eksperimental uslubda, xalq musiqasining an'anaviy usublari va yangi ijro texnikalari bilan tajriba o'tkaziladi. Bu uslubda musiqaning ijro texnikalari va kompozitsiyalari yangilanadi, yangi shakllar va melodiyalar yaratiladi.

Xalq cholg'ular orkestri, milliy musiqaning saqlanishi va rivojlanishida katta ahamiyatga ega. Kelajakda orkestrlar ko'proq zamonaviy texnologiyalar, yangi musiqiy shakllar va uslublarni o'z ichiga olgan holda rivojlanishi mumkin. Xalq musiqasining saqlanishi uchun uni global musiqiy maydonda tanitish va keng targ'ib qilish zarur.

Orkestrni tashkil etish va uning kelajakdagi rivojlanishi, musiqiy ta'lim jarayonini, milliy madaniyatni anglash va yangi texnologiyalarni o'zlashtirishni ta'minlashi kerak. Bu jarayon musiqiy va madaniy inqirozlar davrida muhim ahamiyat kasb etadi va xalq musiqasining abadiy rivojlanishiga zamin yaratadi.

Xalq cholg'ular orkestri tashkil etish, musiqiy ta'lim sohasida nafaqat an'anaviy musiqani saqlash, balki uni zamonaviy pedagogik yondashuvlar orqali rivojlantirish imkonini beradi. Orkestrning tashkil etilishi, yosh avlodni milliy musiqaga yaqinlashtiradi, ularning musiqiy tafakkurini boyitadi va san'atga bo'lgan hurmatini oshiradi. Xalq musiqasi — bu nafaqat asarlar yig'indisi, balki bir butun xalqning tarixiy va madaniy merosi, uning ichki dunyosi va hayotini aks ettiruvchi ijtimoiy fenomen.

Musiqqa ta'limi yo'nalishida orkestr tashkil etishning bir qator uslublari mavjud bo'lib, har bir uslub o'ziga xos pedagogik metodlar va yondashuvlarni talab qiladi. An'anaviy uslubda ijro etiladigan asarlar yosh avlodni milliy musiqaning zamonaviy shakllari bilan tanishtirishga, sintezlangan va eksperimental uslublar esa yangi texnologiyalar va ijro etish usullarini qo'llash orqali musiqaning yangilanishiga imkon yaratadi. Bunday yondashuvlar orkestrni tashkil etish va uning ijroini yuqori sifatda olib borishda muhim rol o'ynaydi.

Orkestrni tashkil etishda musiqiy asboblardan va repertuarni tanlashdan tortib, ijrochilarni pedagogik jihatdan to'g'ri yo'naltirishgacha bo'lgan barcha bosqichlar muhimdir. Musiqqa o'qituvchilari va orkestr rahbarlarining tajribasi, individual va jamoaviy ijro ko'nikmalarini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Xalq musiqasining saqlanishi va rivojlanishi uchun, uning ta'lim tizimiga chuqurroq integratsiyasi va global maydonda kengroq tanitilishi zarur.

Xulosa. Xalq cholg'ular orkestri kelajakda nafaqat an'anaviy musiqaning saqlanishiga, balki uni zamonaviy musiqiy hayotga tatbiq qilishga ham xizmat qiladi. O'zbekistonning musiqiy madaniyatini dunyo bo'ylab tanitish va yoshlarni xalq musiqasining chuqur ma'nolarini anglashga undash orkestrning kelajakdagi asosiy vazifalaridan biridir. Shunday qilib, xalq cholg'ular orkestri, musiqqa ta'limi jarayonida muhim o'rin tutib, xalq musiqasining rivojlanishiga, saqlanishiga va yangilanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

- Sh.Raximov A.Lutfullayev. Cholg'ushunoslik. Musiqqa nashriyoti. Toshkent. 2010.
Z.M.Yakubov. Cholg'u ijrochiligi. 2021
"Musiqiy Pedagogika. Jahongir Polvonov. 2016
Abdullayeva Elmira Mamatisoq qiz. Xalq musiqasi va uning orkestr shakllari.